

JOSÉ
SARAMAGO
Istoria asediului
Lisabonei

Traducere din limba portugheză
și note de Mioara Caragea

POLIROM
2018

Regele a dormit prost, un somn neliniștit care tot timpul se întrerupea, dar negru și apăsător de parcă niciodată nu avea să se mai trezească, și a fost un somn pustiu de vise sau coșmaruri, nici un bătrîn cu aspect venerabil nu s-a ivit să-i prevestească vreun miracol plăcut, Iată-mă, nici o femeie n-a strigat, Nu mă lovi, sînt mama ta¹, o densă și inexplicabilă beznă părea că-i împresoară inima, orbînd-o. Se trezea însetat și cerea apă, bea dintr-o răsuflare cîte o cană plină, ieșea apoi în prag să iscodească noaptea, cuprins de neastîmpăr în fața mersului zăbavnic al astrelor. Era lună plină, una din nopțile care transformă lumea în fantasme, cînd toate lucrurile, și cele vii și cele lipsite de viață, șoptesc misterioase revelații, fiecare mărturisind-o pe a sa, dar toate în răspăr, iar noi nu reușim să le captăm, trăim angoasa de a fi la un pas de a le afla și de a le pierde iarăși înțelesul. Apele scînteiau între coline, fluviul își purta valurile ca pe un nimb luminos, iar rugurile aprinse pe terasele fortăreței și torțele care semnalau corăbiile cruciaților păreau palide stele în întunericul luminos. Regele privea cînd într-o direcție cînd în cealaltă, încerca să și-i închipuie pe mauri și pe franci cum vor fi stînd cu ochii ațintiți la focurile din tabăra portugheză, ce gînduri, ce spaima și ce dușmănie,

1. Aluzie la conflictul dintre Dom Afonso Henriques și mama sa, Dona Teresa, pentru conducerea Portugaliei.

ce planuri de bătălie și ce hotărîri. Se întindea din nou în culcușul improvizat, pe blana de urs pe care obișnuia să doarmă și aștepta să vină somnul. Se auzeau glasurile gărzii, zăngănitul armelor, sub lumina candeliei din cort umbrele dansau, regele se cufunda din nou în tăcere și în bezna infinită, adormind.

Ceasurile au trecut, luna a coborît și s-a făcut nevăzută, noaptea s-a împlinit. Atunci stelele au acoperit tot cerul, sclipind ca reflexele în apă, Calea Laptelui și-a croit drum pe firmament, apoi, după cîtă vreme, prima strălucire a zorilor a mijit deasupra orașului, decupat negru pe lumină, se stingeau minaretele unul cîte unul, iar cînd soarele a răsărit, invizibil încă din locul unde ne aflăm, s-au auzit obișnuitele glasuri răsunînd printre coline, erau muezinii care-i chemau la rugăciune pe credincioșii lui Allah. Creștinii sînt mai somnoroși, pe corăbii nici un semn de viață, iar tabăra portugheză, exceptînd santinelele care moțăie ostenite, este în continuare cufundată într-un somn adînc, o letargie întretăiată de murmure, suspine și sfîrșituri, mult mai tîrziu, cînd soarele va fi răsărit, urcînd pe cer, membrele se vor dezmoști și se vor slobozi glasurile, spășitul și eliberatorul căscat matinal, brațe care se întind și oase care trosnesc, am cîștigat o zi, o zi s-a pierdut. Se întetesc focurile, cratițele clocotesc, oamenii se apropie, fiecare cu gamela lui, vin santinelele care au ieșit din rond, altele, înviorate, se distribuie pe la posturi, mestecînd ultimul duminat, în vreme ce, lîngă corturi, nobilii își mănîncă tainul prea puțin diferit, cu excepția cărnii, care reprezintă o substanțială diferență. Se servesc de pe tăvi mari de lemn, lîngă ei, fețele bisericesti care între trezire și gustare au spus liturgia, și cu toții își dau cu presupusul asupra

hotărîrii cruciaților, unul spune că n-or să rămînă dacă nu le făgăduim prăzi mai de Doamne ajută, altul zice că poate se vor mulțumi cu gloria de a-l sluji pe Dumnezeu, pe lîngă un peșcheș rezonabil, plătit pentru deranj. Se uită la corăbiile din depărtare, încearcă să ghicească gesturile marinarilor, dacă fac manevre ca să rămînă ori, dimpotrivă, se pregătesc să plece, sînt supoziții fără temei, scornite de neliniște, corăbiile nu se vor mișca, înainte de a-i da un răspuns regelui, și chiar mai tîrziu, în funcție de împrejurări, vor mai avea poate de așteptat bunăvoința fluxului ca să arunce ancora sau să iasă în larg.

Regele așteaptă. Se foiește nerăbdător pe jilțul aflat în fața cortului, e înarmat, are doar capul descoperit, și nu deschide gura, privește și așteaptă, atît. E prînzul mic, soarele a urcat pe cer, sudoarea curge rîu pe sub zale. Se vede că regele e iritat, dar nu vrea s-o arate. Deasupra i-au pus un baldachin pe care briza îl face să foșnească ușor, în ritm cu stindardul regal. O tăcere ce nu seamănă cu liniștea nopții, poate chiar mai îngrijorătoare pentru că, ziua, te aștepți la zgomot și mișcare, o tăcere de rău augur învăluie orașul, fluviul, colinele dimprejur. E adevărat că greierii cîntă, dar e un cîntec care vine de pe altă lume, e scrîșnetul nevăzutului ferăstrău care ferestruiește temeliele lumii noastre. Pe ziduri, între creneluri, maurii stau și se uită, așteaptă și ei.

În sfîrșit, se zăresc niște bărci circulînd între cele trei galere principale, ancorate la gura fluviului, din fiecare au coborît cîtiva inși, iar acum vin încioace, în apa liniștită se aude lovitura ritmică a vîslelor, clipocitul lopeților, privești de ansamblu e aproape lirică, cerul limpede și albastru, două bărcuțe înaintînd fără grabă, lipsește doar un pictor pentru a

înregistra delicatele culori ale firii, orașul umbrit cățărîndu-se pe colină și cetatea de pe culme, sau, schimbînd perspectiva, tabăra portugheză pe un fond de orografie accidentată, rîpe, costișe, măslini presărați peste tot, cîteva miriști, urmele incendiilor recente. Regele nu mai e vizibil, s-a retras în cort, ca persoană regală ce se află, nu e cazul să arate că așteaptă, cruciații sînt cei care trebuie să se adune aici, așteptînd respectuos pînă cînd Dom Afonso Henriques, înarmat din cap pînă în picioare, va catadicsi să iasă ca să asculte mesajul. Se apropie cîteva dintre războinicii de viță nobilă care, deunăzi, s-au întreținut cu regele, chipul lor e de nepătruns, noi știm că vor refuza să-și prelungească șederea ca să-i ajute pe portughezi, aceștia, în schimb, beneficiază încă de sfînta ignoranță, nutresc, cum se spune în mod obișnuit, o speranță, ce încă nu ne putem imagina este justificarea pe care cruciații o vor da ca temei pentru o hotărîre atît de gravă, căci va trebui să existe una, cu riscul de a fi considerați nese rioși și lipsiți de respect. Vin Gilles de Rolin, Ligel, Lichertes, frații La Corni, Jourdain, Alardus, vine și un neamț omis pînă acum, pe nume Henric, de felul lui din Bonn, un cavaler faimos prin viața-i virtuoasă, cum se va dovedi la vremea cuvenită, și un cleric englez deosebit de erudit, Gilbert se numește, iar apoi, pe post de purtător de cuvînt, Wilhelm Vitulus, cel cu Spada Lungă, ori cu Săgeata Lungă, inima portughezilor a tresărit a rău augur văzînd cine urma să fie mesagerul, știind cu prisosință cîtă rea-voință îi arăta acesta regelui, se întîmplă uneori, fără vreun motiv palpabil, căpătăm antipatie față de cîte cineva și nimeni nu ne-o mai poate scoate din cap, Nu pot să-l sufăr, nu pot să-l sufăr, și gata.

Dom Afonso Henriques ieși din cort, urmat, pe post de consilieri, de Dom Pedro Pitões și de Dom João Peculiar, iar acesta din urmă a fost cel care, după ce s-a consultat cu regele, a luat cuvîntul ca să dea binețe emisarilor, în latină, bineînțeles, căci nu sună mai rău decît în altă limbă, și ca să arate cît de mult își dorea regele să asculte răspunsul pe care-l aduceau, mesaj care, nu se îndoia, trebuia să fie cel mai priincios gloriei lui Dumnezeu. Formula este potrivită căci, neputînd noi, bineînțeles, să știm ce e mai mult pe placul Domnului, lăsăm în seama lui responsabilitatea alegerii, revenindu-ne nouă numai sarcina de a ne arăta umili dacă aceasta nu va contraria interesele și de a nu exagera expresiile de mulțumire dacă ea, dimpotrivă, se va întîmpla să ne slujească de minune dorințele. Eventualitatea că lui Dumnezeu i-ar fi la fel de indiferente și da-ul și nu-ul, și binele și răul, nu poate intra în capete ca ale noastre pentru că, vorba aceea, Dumnezeu trebuie să fie și el bun la ceva. Nu e totuși momentul să navigăm în meandre atît de întortocheate, căci Wilhelm cu Spada Lungă, cu o ținută și gesturi care obraznic sfidează atitudinea de reverență subalternitate pe care ar trebui s-o adopte, tocmai spune că, bucurîndu-se regele Portugaliei de ajutoare atît de eficace și facile din partea Domnului Nostru Isus Cristos, ca, de pildă, în primejdioasa ispravă care s-a zis c-a fost bătălia de la Ourique, tare necuviincios i s-ar părea aceluiași Domn să cuteze cruciații, care aici se află doar în tranzit, să îl substituie în noua înfăptuire, așa că sfatul său era, dacă voiau să ia aminte, să meargă singuri portughezii la luptă, căci victoria lor e sigură, iar Dumnezeu le va mulțumi pentru prilejul de a-și dovedi puterea, acum și ori de cîte ori va fi solicitat. Cum Wilhelm Vitulus

se exprimase în limba sa natală, l-au ascultat portughezii, cît a durat discursul, cu o expresie ce dădea de înțeles că îi pricep cuvintele, cum se face de obicei în asemenea situații, fără să-și închipuie că hotărîrea era pînă la urmă potrivnică intereselor și dorințelor lor, lucru care totuși s-a dezvăluit pe dată, în fatalul minut următor, cu cîtă exactitate s-a putut, cînd fraatele interpret care-l însoțea pe omul cu Spada Lungă se apucă să traducă, șovăielnic, căci gura i se împotriva să articuleze cuvinte pline de atîta sarcasm, din care unele ar cere o a doua lectură pentru indiciile ce se întrevăd în ele ale unei calomnioase îndoieli asupra puterii divine de a tăia și a croi, de a pune și dispune, de a da și de a lua victoriile, de a face să cîștige unul împotriva altora o mie, lucrurile se complică doar atunci cînd luptă creștini împotriva creștinilor, mauri împotriva maurilor, deși, în al doilea caz, e treaba lui Allah, îl privește.

Regele ascultă în tăcere, și tăcut rămase, cu mîinile încleștate pe mînerul sabiei, cu vîrfurile lamei înfipt în pămînt de parcă l-ar fi luat definitiv în stăpînire. Dom João Peculiar a fost acela care, purpuriu de o sfîntă indignare, rosti fraza care ar fi trebuit să-l rușineze pe provocator, Nu-l duce în ispită pe Domnul Dumnezeuul tău, pe care au înțeles-o cu toții foarte bine, chiar cei mai slabi la catehism, căci mai mult decît a-i insulta pe portughezi, Wilhelm Vitulus, în circumstanțe și cu vorbe diferite, nu făcuse decît să repete ticăloasa intenție a Diavolului îndemnîndu-l pe Isus, Aruncă-te de aici, de sus, căci îngerii te vor susține, nu e nici un pericol, la care Isus i-a răspuns, Nu-l duce în ispită pe Domnul Dumnezeuul tău. Așa că Wilhelm trebuia să se rușineze, dar nu s-a rușinat, ci mai degrabă gura părea că i se schimonosește într-un rînj